

מפוז ומכרכר

יום שמחת לבו ויום אפריונו שבו גאתה שמחתו והשתפכה מעל גדותיו היה ביום "שמחת תורה" בשעת ההקפות.

ברי לבב ומטיבי רואי נפעמו לעמוד ולראותו מתרומם ומקפץ בהתכללותו עם התורה בשמחה טהורה שלשונותיה דולקות בתעצומות. היה רבינו מחבק בעוז את ספר התורה, מרקד ומפוז בכל כוח, משל הוא מרחף עכשיו מעל פני האדמה, פניו להבים של שמחה ורננה בוערות, וכל-כולו נמשך אל הגבהים¹²³⁴⁵⁶⁷. ראית בחוש כאילו ברגע זה התהתך רבינו יחד עם ספר התורה והיו לאחדים⁸.

בשנים רבות וקדומות, בשעת ההפסקה בבוקרו של יום שמחת תורה, התקיים בביתו מניין לקריאת התורה⁹, ולאחר הקריאה ירדו הכל במקהלות שירה וזמרה לבית המדרש, כשבראש צועד רבינו, ספר התורה חבוק בזרועו¹⁰ ולאורך אוצר החכמה¹¹.

ופתח את דף השער להצצה ראשונה. (אחר תפילת המנחה חש הר"ר יהושע וינגרטן ז"ל לחנות הספרים שלו והביא משם ספר זה לחדרו של רבינו בידעו כי ישמח את לבבו).

חביבות יתרה שימר כלפי ספרים שהודפסו במהדורות קטנות וקלים הם לנשיאה. בארנו עמדה שורת ספרי קודש רבים (קצות-החושן ופני-יהושע, נועם-אלימלך ומנחת-חינוך, ועוד) שהודפסו במהדורות מוקטנות וכולם בלויי שימוש מרובה. לאחר שנותח בעיניו בשנים האחרונות, ראתו בן-זקוניו והוא הוגה בספר נועם-אלימלך קטן וקורת רוח מנהירה את זיו פניו כמוצא שלל רב. בראות רבינו אותו נענה ואמר לו: השבח לבורא עולם שראיתי השתפרה ויכולני שוב ללמוד בספרים קטנים. בעבר חיבבתי את הלימוד בספרים מוקטנים, בשנים האחרונות התקשיתי ללמוד בהם, ועתה שוב רואה אני היטב בכל הספרים הללו, מה נעים הדבר וטוב. (מפי בנו הגרד"ח אלטר).

גב. לימים ולשנים, בשנות הנהגתו את העדה, נהג לרקוד עם ספר התורה, מלבד בהקפה ראשונה הנקראת הקפת אברהם אבינו ע"ה גם בהקפה השביעית הנקראת הקפת דוד המלך ע"ה, כמנהג אביו ה"אמרי אמת" זצ"ל.

גג. תיאור מרעיד אודות יום טוב של "שמחת תורה" בשנת תשמ"ח שבה הסתלק בנו הגה"ח מוהרי"א זצ"ל ביו"ט ראשון של סוכות, התפרסם בעיתון "המודיע" (אדר תש"ס) תחת הכותרת 'צדיקים אין להם מנוחה': "עד היום מתקשים האלפים שהיו בבית המדרש בעת ה'הקפות' בשמחת תורה של שנת תשמ"ח, להאמין למה שראו עיניהם. עת רקד האב הגדול עם ספר התורה, מפוז ומכרכר בכל עוז, מי האמין ש'צהלתו בפניו' יכולה לכסות על 'אבלו בלבו' עמוק וצורב כ"כ? מי האמין שיהודי זה העומד לפניך הוא זה שאמור לחלוץ את נעליו בעוד מספר שעות, ולהתאבל על מחמד נפשו שנלקח ממנו בטרם עת? האם זה בגדר השגת אנוש!?!". (נדפס ב"נפשי תערוג" ח"ב עמ' פא).

גד. מחמת ריבוי המתפללים בבית המדרש כ"י ולמען יספיקו הכל לעלות לתורה כמנהג היום, מתקיימים מניינים רבים בעת ההפסקה שבין שחרית לקריאת התורה בבית המדרש.

גה. ספר תורה קטן המיוחס ל"היהודי הקדוש" זיע"א שנמצא בבית רבינו מירושת אביו כ"ק ה"אמרי אמת" זי"ע, והיו קוראים בו בבית-המדרש את הקריאה של חתן בראשית.

כל הדרך כל גופו מרקד בהתלהבות לכבוד התורה האחוזה בו, וראשו מגיע השמימה בדבקות של שמחה עם אהובת נפשו הקדושה^{נב}.

במוצאי שמחת תורה הראשון לעלותו על כס הנהגת העדה הקדושה^{נא} אמר אחרי ההקפות: "עתה מחויבים בוודאי כל הבתורים בכבוד התורה, צריכים לישוב וללמוד". בהוראתו הכריז הגבאי הוותיק רבי חנינא שיף ז"ל את הכרזתו זאת. אחר כך בקודש פנימה, דיבר אודות כך אם שמעו הכל את ההכרזה ואמר: "מי שירצה ישמע". כשאמר המושב^{נב} ק: "כולם רוצים", השיב רבינו: "אכן כן, הכל רוצים ללמוד. ^{אוצר החכמה}אולם כבר אמר הרבי (ה"לב שמחה") זצ"ל: כולם רוצים, אך מי שלומד רוצה באמת – – –".^{נב}

הוא היה אומר: "שמחת תורה אינה שמחה של יום אחד בלבד, צריכים כל השנה לשמח עם התורה"^{נא}. באחת השנים כשסיים לרקוד בהתלהבות, נתלהט וקרא: "שחביבות התורה תישאר כל השנה..."^{נב}.

נו. מעדות מתפללי המניין; בכל שנות הנהגת כ"ק ה"בית ישראל" זצ"ל, השתתף במניין זה גם כ"ק ה"לב שמחה" זצ"ל (מלבד בשנת תשל"ז שהתקיים המניין בבית ה"לב שמחה" עקב שנשברה רגלו), ובכל שנה ושנה חזר ע"ע המראה המלבב כאשר רבינו מצוה על הגבאי שיכבד את אחיו הגדול בעליית "חתן תורה", ואילו כ"ק ה"לב שמחה" זי"ע בענוותנות מסרב בתוקף ומסביר שעליית "חתן תורה" שייכת לראש-ישיבה, ומוסיף: "אני יכול להתחיל, כל יהודי יכול להתחיל, אקבל אפוא עליית חתן בראשית". (מעדות הגבאי במניין, הר"ר יעקב מנחם הלוי קמינר, שמילא בתפקיד זה את מקום אביו הר"ר משה חיים הלוי קמינר ז"ל). והיה רבינו אומר על עצמו בביטול: "אֶ חֲסִידִישֶׁע חתן, שאינו מכיר את הכלה (=התורה)". (מפי בנו הגרי"מ אלטר).

נו. שנת תשנ"ג.

נח. מרשימות הגרד"ח אלטר.

נא. מפי הר"ר יצחק גולדקנופף ששמע מפ"ק.

ס. באותו ענין; בשנת תשנ"ג הבחין כי נכדו שהיה בחור צעיר, מתקשה להחזיק בספר התורה, ניגש אליו ולחש לו בחיך: "אמנם הספר-תורה כבד, אבל ללמוד יותר קל"; בפעם אחרת אמר לו: "כשלוקחים ספר תורה לרקוד הרי זה כשבועה בנקיטת חפץ (כן הוא בשם החידושי הרי"ם זי"ע), ומתחייבים ללמוד כל השנה". (מפי נכדו מו"ה אברהם מרדכי בן הגרי"מ אלטר).

רבי פנחס מנחם אלטר

האדמו"ר מוגור

חלופת מכתבי תורה בעדות בנויר ועוד

בה"י ד' תרומה ג' אד"ר תשמ"ו, פניה"ק ירושלם ת"ו.

לכבוד חר"ג מרביץ תורה לעדרים כו' הרב יעקב גרינר שליט"א, ר"מ בישיבת נדבורנא
 "מאמר מרדכי".

היום קבלתי מכתבו מכ' שבט. ^{מס' א"ת} קושייתו על השפת אמת נזיר דף כ'. בענין קו' הלח"מ פ"ג ה"ט מנזיר שכתב הרמב"ם ב' כיתי עדים אלו מעידין שנזיר ב' ואלו מעידין שנזיר ה' ה"ז נזיר ב', והקשה הלח"מ כיון שבפ"ג ה"ג מעדות פסק הרמב"ם כרשב"א דיש בכלל מאתיים מנה, וגם בכת אחת ע"א אומר הלוהו מנה וע"א אומר מאתיים חייב לשלם מנה, א"כ הו"ל גם ^{לח"מ} בנזיר לאשמועין רבותא טפי אפי' בכת אחת ע"א אומר נזיר ב' וע"א אומר נזיר ה' ה"ז נזיר ב'. [ולעצם קו' הלח"מ נ"ל לתרץ לפמ"ש כ"מ בהל' עדות רפ"ג ה"ג שם, דדוקא אם אינן מכחישין זא"ז (כגון א' אומר בדיוטא תחתונה וא"י משם לראות דיוטא העליונה), וא"כ בנזיר ב' או ה' בב"א, הו"ל מכחישין, ובזה כו"ע מודו דאינו חייב כלום שהעדים פסולין, אבל כנראה שהלח"מ (לא ס"ל כך, או ש)ס"ל דהו"ל לרמב"ם לאשמועין כגון שנזיר ה' זה אחר זה לא בב"א, ואז ב' העדים אינן מכחישין זא"ז]. ובשפ"א שם בנזיר כ'. הקשה עוד למה לא פסק הרמב"ם כסתם משנה, ותי' השפ"א דאה"נ אין הלכה כרשב"א, אבל בדיני ממונות ע"א אומר מנה וע"א אומר מאתיים חייב מנה מטעם אחר, דע"א מחייבו שבועה, ואינו יכול

להישבע נגד ב' עדים כי שנים מעידין ששבועת שקר הוא, והו"ל מתוך שאינו יכול להישבע משלם מנה.

וע"ז הקשה כב' קו' עצומה, דבב"ב מ"א: רב כהנא שקיל בידקא בארעי' כו' וע"א אמר ב' אוצייתא עייל וע"א אמר ג', חייבו רב יהודה לשלם ב', כמאן כרשב"א כו', הרי שם א"א לומר מתוך שאינו יכול לישבע משלם, כי אין נשבעין על הקרקעות, והתם קרקע תבעו, ולא הו"ל מחוייב שבועה עלי'. וע"ע ברשב"ם ובתוד"ה היינו ב"ב ל"ג ע"ב, אם בקרקע אמרין מתוך שאיל"מ, ורבנו גרשום שם (נדפס בב"ב על דף ל"ד סוף ע"א) כ' כך בהדיא, ומיהו לפשוטו דל"ש בזה משאיל"מ- קשה. ורצה כב' לתרץ שהרמב"ם יסבור שלא תבעו קרקע (כפי' רבינו גרשם שם), אלא דמי קרקע. והקשה כב' משיטת הרמב"ם פ"ה ה"ב מטוען, שעל דמי קרקע ג"כ אין נשבעין (ולי נראה שגם לשיטת הראב"ד קשה, כי התוד"ה אין נשבעין (הראשון) ב"מ ד' ע"ב הקשו למ"ד שעבודא דאורייתא (ב"ב קע"ה ע"ב, וכ"פ הרמב"ם פ"א ה"ד ממלוה) א"כ כל מודה במקצת ומכחיש ע"א יהי' פטור משבועה, שהו"ל כפירת שעבוד קרקעות ואין נשבעין עלי', ותי' כגון שאין

לו קרקע או שמחל לו השעבוד, ובב"ב מ"א ברב כהנא הרי ה' לו קרקע, ולא נזכר בגמ' שמחל לו השעבוד).

והנה בפשטות לא הבנתי קושייתו, כי הרמב"ם לא הזכיר מעובדא דרב כהנא שקיל בידקא, ולפי השפ"א י"ל כי אם הרמב"ם ס"ל שאין הלכה כרשב"א, ס"ל כסברת רב כהנא שפטור בקרקע, כי בקרקע אה"נ כיון דאין נשבעין על הקרקעות פטור, וכל קר' הלח"מ היא מפסק הרמב"ם פ"ג ה"ג מעדות, ושם איירי בהלוואה של מנה ומאתיים בלי שעבוד קרקע (ויעוין בדברי השפ"א שכתב חידושו על ההלכה).

עוד נ"ל לפי מש"כ בהג"מ בפ"ב ה"י ממכירה והובא בטור חו"מ סי' צ"ה בשם הגאונים ז"ל דהא דאין נשבעין על

הקרקעות הוא דוקא בקרקע א"י אבל קרקע חו"ל כמטלטלי דמי (כדאי' בגמ' ערכין כ"ט). ונשבעין עליהן. א"כ לק"מ, כי רב כהנא ה' בבבל (עי' בבב"ב כ"ק קי"ז. שבסוף ימיו עלה לא"י, אבל בב"ב מ"א: שם אי' אתו לקמ' דרב יהודה, ורב יהודה ס"ל העולה מבבל לא"י עובר בעשה (כתובות ק"י ע"ב שבת מ"א ע"א וברכות כ"ד ע"ב), ור"י ה' בחו"ל (והך עובדא בערכין כ"ט ע"א דקרקע חו"ל כמטלטלי ה' בפומבדיתא ורב יהודה אמרו שם)). וא"כ אתי שפיר (הגם שבשו"ע חו"מ צ"ה נפסק גם על קרקע חו"ל אין נשבעין, ועי"ש בהג"מ שס"ל שהרמב"ם לא חילק וכתב סתם אין נשבעין על הקרקעות, שמשמע שהרמב"ם ס"ל שנשבעין אולי גם על קרקע חו"ל, מ"מ התי' הראשון לכו"ע א"ש).

והנני מברכו בכ"ט, בכל הכבוד

פינחס מנחם אלטר

בה"י ד' פ' כי תשא, טו"ב אד"ר תשמ"ו לפ"ק.

לבני יקרי מחמד עיני דורה"ג הח' חו"ב כו' הרב שאול שליט"א, שלום רב וברכה.

ע"י גלגול דהפירות שהי' לו מב' ארצייתא, דבהדיא נפסק בשו"ע (סי' ע"ה סעיף ט"ו), הגם שיש גלגול שבועה, לא אמרי' בזה מתוך שאיל"מ. ואם נאמר שגוף התביעה ה' על הפירות ג"כ, זהו דוחק קצת בלשון הגמ' (הגם דמלשון שא"ל רב יהודה זיל שלים, ולא א"ל זיל הדר לי', אולי י"ל כי תבעו גם פירות), ועי' קצוה"ח סי' צ"ה סק"ז. מ"מ השפת אמת כמדומני תירצתי לו יפה בה"י. אביך אוהבך

אני מקוה שבה"י אצלך הכל בסדר. מכיון שנשאלתי בד"ת ענין השייך למס' ב"ב שהנך עסוק בזה הנני לצרף כאן מה שנשאלתי על "שפת אמת" שהקשה ר"מ אחד מב"ב, מן הגמ' ב"ב מ"א ע"ב, וגוף השאלה והתשובה רצו"ב, ואחרי שתקראם - אם יהי' לך זמן פנוי לזה - הנני מוסיף כאן, דאין ליישב קושייתו ע"י שנתרץ שרב כהנא ה' חייב שבועה - הגם שאין נשבעין על הקרקעות -

המצפה לשמוע ממך בשורות טובות בה"י ומאחל לך רוב נחת מבנך שי' לאוי"ט

פינחס מנחם אלטר

בישול אסרה תורה, דבלא בישול שרי, וע"כ הפי' חֶלֶב, ולא חֶלֶב, דחלב גם בלי בישול, חלב בלבד ג"כ אסור מטעם חֶלֶב, אבל חֶלֶב לחודי' שרי ורק דרך בישול עם בשר נאסר. וכן פי' ר"ח שם.

ובבכורות דף ו' ע"ב, חֶלֶב בהמה טהורה מנלן דשרי (שהרי יוצא מן אבר מן החי), אילימא מדאסר רחמנא בשר בחלב, ש"מ דחֶלֶב בלחודי' שרי, ודחינן ואימא חֶלֶב לחודי' אסור באכילה ומותר בהנאה, ובשר בחלב בהנאה נמי אסור – מאי קושיא, הרי בסנהדרין ד': (לתוד"ה דרך לר"ח וי"מ הנ"ל) דמלא תבשל ילפינן דדרך בישול אסרה תורה (עם בשר), דהיינו חֶלֶב, דאם חֶלֶב הרי בלי בשר ג"כ אסור, והיינו באכילה (דחלב מותר בהנאה), ואם גם בחֶלֶב יהי' אסור באכילה ומותר בהנאה בלחודי', א"כ שוב לא נדע אם חֶלֶב או חֶלֶב (וי"ל).

ועוד קשה לי על הגמ' הנ"ל בבכורות ו'. היאך סד"א דחֶלֶב בלחוד אסור באכילה בלבד, ואם בבשר נתבשל נאסר גם בהנאה, א"כ למה אצטריך ג"פ לא תבשל גדי אחד לאסור אכילה ואחד להנאה ואחד לבשול, הלא באכילה ממילא נאסר (ובגמ' קידושין נ"ז ע"ב חולין קט"ו ע"ב ירושלמי ע"ז פ"ה הי"ב דף ל"ו: ובמכילתא פ' משפטים, ילפינן ג"פ לא תבשל לאסור אכילה הנאה ובישול, וא"כ צ"ל רק ב"פ).

ואולי אפשר ליישב קו' זו, דצריך קרא לאסור גם הבשר (שנתבשל עם חלב) באכילה, אפי' אם חלב בלבד הי' אסור.

והנני אביך אוהבך בלונ"ח

פינחס מנחם אלטר

ודרך אגב היום בלמדי בתוד"ה משעבדנא פסחים ל"א. דשעבודא דר"נ הוא רק במקרקעי ולא במטלטלין נוכמ"ש בחידושי רבינו דוד תלמיד הרמב"ן בשמם, דלא כפי' המהרש"א בכוונתם]. וקשה לי מגמ' מפורשת קדושין ט"ו. וט"ז: גבי מעניקין לעבד עברי, לו ולא לבעל חובו, סד"א דניתן המענק לבעל חובו של העבד מדר"נ, דנושה בחברו כו', קמ"ל דהענקה אינה משועבדת לבעל חובו, ולתוס' פסחים הנ"ל אמאי צריך קרא, הענקה מטלטלין היא, דגורן ויקב כתיב בהו (כרמב"ם עבדים פ"ג הל' ל"ד). וכן היה קשה לי מב"ק מ': גבי שואל, שאלו בחזקת חם ונמצא מועד ונגח, אע"פ שתפסו ב"ד השור, דאמר ליה השואל כי היכי דמשתעבדנא לך משתעבדנא נמי להיאך מדר"נ דהנושה מחבירו מנה כו', והא שור הוי מטלטלין ולא מקרקעי, ומאי שייך שעבודא דר"נ במטלטלי (ואין לומר שיש לשואל מקרקעי דגבי ממיטב, דהוי למימר כמו שאמרו גבי משאיל, תינת היכי דאית ליה נכסי).

ובהזדמנות זו אכתוב לך ג"כ את "קושיית השבוע" שהקשיתי השבוע בישיבת שפת אמת:

לא תבשל גדי בחלב אמו (ל"ד, כ"ו), ובסנהדרין ד' ע"ב בחלב אמו, אימא בחֶלֶב אמו, ש"מ יש אם למקרא, ומסקי' אלא א"ר אחא ברי' דר' איקא, אמר קרא לא תבשל גדי בחלב אמו, דרך בישול אסרה תורה, ומפ' רש"י דש"מ בחֶלֶב, דאי בחֶלֶב, הוי דרך טיגון ולא בישול, ובתוד"ה דרך (שם): וי"מ דרך

הרב שאול אלתר

ראש ישיבת שפת אמת

בס"ד, א' פקודי המשכן שמו"ת לפ"ק, חיפה ת"ו.

לכבוד אמ"ו שליט"א.

כ"א חולק על קצות בזה, ובלשון הגמ'
אין כ"כ דוחק.

[ואנב, מה שתירץ אמ"ו דהי' הך עובדא
בקרקע חו"ל, והאריך להוכיח,
לענ"ד מבואר כן בסוגיא עצמה, דקתני
והא מיתניא איגרתא ממערבא, היינו א"י,
אלמא דהיו בחו"ל].

מה שהקשה אחי המו"מ דניאל, על סברת
שפ"א איך שני עדים נחשבין כעד א',
וממנ"פ או דהם שנים או דהם כלום, לא
הבנתי היטב, דלענ"ד פשוט כששני עדים
מכחישין, א' מהם ודאי משקר, והוי רשע
ופסול לעדות, וגם בלי פסול רשעות א"א
לקבל דבריו כיון דשיקר לפנינו בדבריו,
והשני אומר אמת, ולא ידעי' מי מהם, אבל
עכ"פ צדקו ד' שפ"א דחשיב כע"א אמיתי
לפנינו דמחייב שבועה, ומה שהשקן
מכחישו מה לי בכך, והוי כעד כשר המוכחש
מעד פסול [ודין קאו"פ ל"א כאן כמ"ש
תוס' שם, ועוד דיש סוברים דלשבועה ל"א
קאו"פ מבטל עדות, עי' פתחי תשובה חו"מ
רס"י ל"ו].

ובקו' אמ"ו ל"ל ג"פ לא תבשל, סגי
בתרתי, ואכילה נאסור מטעם יוצא
מן החי לס"ד דגמ' בכורות דחלב אסור
באכילה. י"ל לענ"ד, דאם הי' כתוב ב"פ
היינו אומרים דא' להנאה וא' לאכילה,

היום קבלתי המכתב, ובינתיים כבר שמעתי
שתוצאות הבדיקה בעיניים הם ב"ה
טובות, כן יעזור השי"ת ברפוא"ש להלאה.
אצלנו ב"ה הכל כשורה.

ועל של תורה, היטיב אמ"ו לתרץ קושיית
השואל, רק יש להעיר שדרך ראשונה
שכ' אמ"ו דהשפ"א קאי על הרמב"ם ולא
על הגמ', כמדומה שהשואל אוצר החכמה תו
ע"ד השפ"א שפירש לשון גמ' ב"ב 'לכי
תיתי', היינו שאין נפ"מ לדינא דקרקע
דהתם אם הלכה כרשב"א, ועכ"ז יקשה.

ולענ"ד הי' נראה עוד ב' דרכים ליישב
קושייתו: (א) דר"כ אחר שמדע
הטעות קנה בקנין מההוא גברא את הקרקע
שבנה עלי' כותל, והוויכוח הי' כמה דמים
חייב לשלם לו לפי כמה קרקע שנטל ממנו,
ובכה"ג מבואר בש"ך צ"ה סקט"ו דחשיב
כמטלטלין לשבועה. (ב) להמבואר בראשונים
ב"ב שם בסוגיא הקודמת מיירי מדין כותל
היזק רא' שהשותפין בונים על חשבון
שניהם, וע"ז הי' הוויכוח כמה צריך לשלם
לו שכר שנהנה מקרקעו, ולא הי' התביעה
שיחזיר לו קרקע, דכי בא עלי', ואם יפול
הכותל אז ידונו ביניהם, והשתא הוי הדין
לענין שכר שימוש ר"כ בחלק קרקע של
הלה. וראיתי אח"כ שגם אמ"ו הרגיש בזה
וציין לקצוה"ח צ"ה סק"ז דכה"ג חשיב
ג"כ כקרקע, אך בחזו"א חו"מ ליקוטים ס'

ובישול לא נדע, והיינו באמת מדייקים מדאסר בב"ח ש"מ דחלב מותר באכילה, ע"כ הוצרך קרא ג"פ דנדע דגם בבישול אסור, אבל באמת באכילה אסור כל חלב לסד"א דגמ', וצריכין ג"פ שלא נטעה להתיר כל חלב ולאסור אכילה והנאה בלי בישול, ע"כ צריכין יתורא דג"פ לאסור כולם, ומ"מ גם חלב אסור מטעם יוצא מן החי.

והקו' מנ"ל דחלב ולא חלב הא תרופהו אסורין באכילה לס"ד דבכורות. י"ל דאה"נ, להך ס"ד לא ידענו אם חלב או חלב, וממנ"פ קשה לגמ' בכורות מנ"ל דחלב מותר, ואם מקרא דבשר בחלב, אם נפרש חלב אין ראוי, ואם נפרש חלב אימא רק באכילה ובא הכתוב להנאה, ושפיר הקשה המקשה מנ"ל דחלב מותר, ואה"נ אין ברור לדיד' חלב או חלב. ואחתום בברכת רפוא"ש ע"ב כ"ט

בנו הדושת"ה

שאל

כס"ד. לכבוד הרב ר"י גרנירר ז"י.

הנני בנו של הגרפ"מ אלתר שליט"א, ובהיותי לומד פ' חזקת חבתיים בעת העירני אמר שליט"א על מכתבו של מע"ב ועל תשובתו של אבי מורי לזה.

(א) והיה נראה לענ"ד לתרץ קושיתו החמורה דמעכ"ת ע"ד ב' הקדמות: (א) בשי' הרמב"ם דמי קרקע כקרקע נחלקו קצוה"ח סימן צ"ה סק"ז והחזו"א חו"מ ליקוטים סי' כ"א בדף ל"ד, אם דוקא בתבעו דמים ותשלום על גוף הקרקע שהזיק, או אף שתבעו שכירות בתים ופירות קרקע שאכל והלה כופר בקרקע עצמה וממילא בפירות, דלדעת החזו"א כל שתבעו שכירות ופירות הוי דמים ונשבעין ע"ז אף שנצמח הסכסוך והספק מתביעת גוף הקרקע עיי"ש. (ב) בבבא בתרא שם דף מ"א. עובדא דר' ענן פ' רמב"ן וריטב"א ועוד הרבה ראשונים [מכח כמה קר'] דהסכסוך לא היה על גוף הקרקע רק על הכותל מדין היזק ראייה שצריכין שמה לבנותו [ולדבריהם כיון גם החזו"א ב"ב סי' כ"א], וא"כ כאן בעובדא דרב כהנא יתכן דג"כ היה שאלה על הך כותל שחייבים שמה

ועוד היה נלע"ד דר"כ נודע מהטעות ואזל וקנה הקרקע משכנו בקנין חזקה וכיו"ב, והיה עתה ויכות ביניהם כמה קרקע נטל משכנו, וממילא כמה חייב לשלם לו דמי קרקע, ועיין ש"ך חו"מ סי' צ"ה סקט"ו באורך דבכה"ג שמכר לו קרקע וחלוקין על דמיה [כמה מכר לו מן הקרקע ולפי"ז יחוייב לשלם] לא הוי כקרקע, ונשבעין ליה, עיי"ש.

(ב) והנה אמ"ו שליט"א תי' דרך אחד דהשפת אמת קאי לתרץ הרמב"ם, ובענ"ד יש מעט דוחק, דהא השפת אמת מזכיר בדבריו הגמ' לכי תיתי, ומשמע דבא לבאר הגמ'. אך באמת לענ"ד ד' אמ"ו נכוננו וכוונת השפ"א כך, דודאי לענין הך עובדא דקרקע אין שבועה, ובודאי אם היה פוסק דלא כרשב"א היה פטור, ורב יהודה שחייבו משום דפוסק כרשב"א, וכפשטות לשון הרמב"ם, רק ר"כ ערער על פסקו ואמר דיביא אגרתא דאין הלכה כרשב"א, וע"ז אמר לו רב יהודה דלא מסתבר דיש אגרתא כזו, דהרי בלאו הכי הלכה כרשב"א מטעם שבועה של עד אחר, ואיך יתכן אגרתא ממערבא שפסקו דלא כרשב"א [אם לא בדוחק בכהאי עובדא דקרקע], וע"ז סמך רב יהודה לומר לכי תיתי, רצ"ל דאין מסתבר שיש אגרתא כזו. כנלע"ד. ועכ"פ איך שיהיה, הישוב על הרמב"ם נכון.

והנה מעכ"ת האריך בקושיא נוספת מצד שהוכחו זה ע"י זה איך נצרפם יחד כעדים על הלוואה לפסול הלווה הנשׁאֵהוּי¹²³⁴⁵⁶⁷ וכ"ת ציין לדברי הר"ן

כתובות דכת אחת שעדיה מכחישינן זא"ז פסולין. הנה זה ספק עצום באחרונים, ונודע בשם ספק חכמי בריסק, הביאו הש"ך בחו"מ ריש סי' ל"א, וראיית כ"ת מהר"ן מבוארת גם הוא שם [ובאחרונים האריכו לרדן בה, עיי"ש בחידושי הרי"מ בסימן זה ובסימן ל"ד ס"ק כ"ב ועוד], ובהגהות אמרי ברוך בגליון השו"ע שם כתב שדעת הרמב"ם דלא כהר"ן, וא"כ ניחא דברי השפ"א המוסבים על הרמב"ם [ובחידושי ר' מאיר שמחה לבעל האור שמח במסכת ב"ב דף מ"א העיר שדין זה של כת אחת המכחישינן זה את זה הוא מחלוקת בתוס' רי"ד שם בב"ב]. ובר מן דין, גוף הדבר שכבודו כתב דמנה ומאתיים לא עבידי דטעו, וציין לתוס' ב"ב מ"א ע"ב ד"ה אתי, תמוה בעיני, שהרי בתוס' כתבו להיפך דמנה ומאתיים עבידי דטעו, ודוקא מנה שחור ולבן נחלקו אמוראי. ובגוף הדין אם מנה ומאתיים עבידי דטעו הוא מח' ראשונים, הובא בפוסקים בחו"מ סימן ל' ובקצוה"ח סק"ג ובהגהות רעק"א שם ובהגהות אמרי ^{אוצר החכמה} ברוך ששה.

א"ד ידידו המוקירו דוש"ת

שאול אלטר

אגרתא ממערבא, והיינו א"י, וע"כ דהיה בחו"ל.

נ.ב. מה שתירץ אמ"ו דהך עובדא היה בקרקע חו"ל, והאריך להוכיח, והנה יש ראייה מהסוגיא עצמה, דקתני ליתי

בס"ד, יום ועש"ק לסדר "שתהיו עמלים בתורה", אל"ה למטמוני"ם, שמו"ת לפ"ק, חיפה ת"ו. **לכבוד הרה"ג וכו' וכו' ר' יעקב גרינר שליט"א.**

לפלפולא, אך אין בחפצי להטרידו, ובפרט אם עוסק בענינים אחרים, רק אם יהא בנקל אצלו.

קבלתי מכתבו. וטרם תשובתי אמסור מודעא, שאין כ"ת מחוייב לטרוח להשיב על מכתבי, והנני כותב רק

תוס' ביתר ביאור], מבואר כוונת תוס' דודאי שעבודא דר"נ שייך בכל דבר וגם במטלטלי, אלא דשם בפסחים באו לחדש מכוח שעבודא דר"נ, אף כשהלווה מת ולא הניח קרקע, דלכאורה פקע שיעבודו דמלווה מן יתמי, דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי, ושוב אף שיגבו קרקע הוי כמו דבר חדש, ואין בע"ח גובה, ע"ז מועיל שעבודא דר"נ שהקרקע שגבו כאילו הניח להן אביהן, ומשתעבד למלווה, אבל מטלטלי אף אם הניח להן אביהן ממש מטלטלי אין משתעבדין, וכל שכן על ידי שעבודא דר"נ, כן מבואר בכוונת תוס' בהנ"ל [נזולת ס' ח' רבנו דוד מאת תלמיד הרמב"ן, הנדמ"ח עמ"ס פסחים, ושם מפרש כוונת תוס' כפשוטו ולא שייך שעבודא דר"נ במטלטלי, וחולק עליהם ומפרש כהנ"ל], וא"כ שוב פשוט דשעבודא דר"נ שייך בכל דבר.

[ויש גם הוכחה קצת ממקור הלימוד של שעבודא דר"נ, מהפסוק ונתן לאשר אשם לו, והרי שם מיירי במי שנשבע לשקר על ממון חבירו, והרי אין נשבעין על הקרקעות, ועל כרחך בגזל ממון ומטלטלין. והגם שיש לדחות דמיירי שכשמשלם משלם בקרקעות, מ"מ מאי פסקא, ומנ"ל להוציא הקרא ממשמעותו, ואין לומר מסברא דענין שעבוד שייך רק בקרקע, ע"כ שעדר"נ ג"כ בקרקע, זה אינו, דהרי שעבודא לאודאורייתא להרבה דעות [ויש שפוסקין כך עי' ש"ך חו"מ רס"י ל"ט], וגם דעת רשב"א דמה"ת מטלטלין משתעבדי כמו קרקעות, וא"כ בדין שעבודא דר"נ שהוא מה"ת אין לחלק מסברא בין קרקע למטלטלין].

(א) והנה מעכ"ת האריך בקושיא נוספת על השפת אמת, מצד שהוכחשו זה על ידי זה, איך נצרפם יחד כעדים על הלוואה לפסול הלווה הנשבע לשקר. וכ"ת ציין לדברי הר"ן כתובות דכת אחת שעדיה מכחישין זה את זה פסולין. הנה זה ספק עצום באחרונים, ונודע בשם ספק חכמי בריסק, הביאו הש"ך בחו"מ ריש סי' ל"א, וראיית כ"ת מהר"ן מבוארת גם היא שם (ובאחרונים האריכו לדון בה, ע"ש בחיהרי"ם בסימן זה, ובסי' ל"ד סקכ"ב, ועוד), ובהגהות אמרי ברוך בגליון השו"ע שם כתב שדעת הרמב"ם דלא כהר"ן, וא"כ ניחא דברי השפ"א המוסבים על הרמב"ם (ובחי' ר"מ שמחה לבעל ה"אור שמח" במס' ב"ב דף מ"א העיר שדין זה של כת אחת המכחישים זה את זה הוא מחלוקת _____ בתוס' רי"ד שם בב"ב).

אה"ח 1234567

ובר מן דין, גוף הדבר שכתב כ"ת דמנה ומאתיים לא עבידי דטעו, וציין לתוס' ב"ב מ"א: ד"ה אתא. תמוה בעיני, שהרי בתוס' כתבו להיפך דמנה ומאתיים עבידי דטעו, ודוקא מנה שחור ולבן נחלקו אמוראי. ובגוף הדין אם מנה ומאתיים עבידי דטעו, הוא מחלוקת ראשונים, הובא בפוסקים בחו"מ סי' ל' בקצה"ח סק"ג ובהג' רעק"א שם ובהג' אמרי ברוך שם.

(ב) ובשולי מכתב כ"ת העיר על קושית אאמ"ו שליט"א בתוס' פסחים. הנה לא אמנע מלהודיעו אשר השבתי לאמ"ו שליט"א, דבמהרש"א בתוס' פסחים שם וכן בצל"ח שם [וכן בחי' הר"ן ותוס' רבינו פרץ הנדמ"ח בפסחים שג"כ הביאו תרוץ

(ג) והנה כ"ת הקשה כן גם על תוס' בב"ב. ואני תמה, דלא מצאתי שמפרשים שיטת רב נחמן משום שעבודא דר' נתן, ופשוט בתוס' לכאורה להיפך, דכסברת אביי למפרע הוא גובה סבירא להו לרבה ורב נחמן (ודלא כרשב"ם), ומשו"ה סובר ר"נ בין גבו קרקע בין גבו מעות יש לו דלמפרע הוא גובה [ובס' קוב"ש הקשה דדין למפרע גובה רק במקרקעי ולא במטלטלין, כך מונח בזכרוננו כי אין בידי עתה ס' קובץ שעורים, וגם על קושיה זו יש ליישב, ואכ"מ]. ובכלל אין מובן לי, איך בגלל שעבודא דר"נ יטול הבכור פי שנים בגבו קרקע ומעות, הלא אצל יורשין לא שייך כלל שעבודא דר"נ, דבחיי אביהן לא היו משועבדין להם כלום, ומה יועיל אם יש שעבודא דר"נ הא סו"ס הוי חוב שאין נוטלין בו פי שניים, ובכל הסוגיא שם לא נזכר בראשונים דין שעבודא דר"נ רק לענין יתומין שגבו ולענין המלווה של אביהן, אבל לא לבאר בזה שיטת ר"נ דגבו קרקע ומעות, רק שיטת ר"נ דפסחים דיתומין שגבו קרקע בע"ח נוטל מהן.

(ד) והנה בענין דלעיל, מה שתמה כ"ת על קושית אחי הבחור החתן דניאל על השפ"א, איך מחייבין שבועה על סמך העדים המכחישים. ותמה כ"ת מדוע לא, הרי חד מהם דיבר אמת והוי ע"א לשבועה. יפה תמה, וכן לדעתי הדברים, והשכתי כן בזמנו לאאמ"ו דלדעתי צדקו דברי שפ"א בזה.

(ה) והנה בהיות כי גם אנו לומדים עתה פ' יש נוחלין, אעיר לכ"ת מה שנתקשיתי

מאוד בדברי מהרש"א בדף קכ"ו: בתוד"ה והלכתא, שהקשה מהרש"א למ"ד אין לו לבכור קודם חלוקה, אמאי סובר רבי דבכור נוטל פי שניים בשבח ששבחו נכסים קודם חלוקה, ותי' מהרש"א דודאי הך מ"ד לא פסק כרבי בזה. ותמוה לי, דהא דלרבי נוטל פי שניים בשבח, לא משום דזכה בקרקע משעת מיתת האב וארעאי אשבח, רק משום דנחשב השבח מוחזק ולא ראוי, כיון שגוף הקרקע היה ביד אביהן. ולא מיבעיא לפירוש רשב"ם ורמ"ה בדף קכ"ד. דמחלוקת רבי ורבנן היא בדבר שאין יכול להקנותו אם יכול להוריש פי שניים, א"כ נחלקו רק בדין ירושת השבח ולא בדין ארעאי אשבח, כך גם לר"ן וריטב"א ורבינו יונה בשטמ"ק שפרשו שם מחלוקת רבי ורבנן למי נחשבת הקרקע שייכת עד שעת חלוקה, מ"מ זה רק לפי סוגיא דף קכ"ד. אבל אח"כ בהמשך הסוגיא שפליגי לענין מלווה על כרחך דפליגי בדין ראוי ומוחזק כמבואר בריבנו יונה, וא"כ מה זה נוגע לדין יש לו לבכור או אין לו שזו שאלה על עצם הקרקע ולא שייך למחלוקת רבי ורבנן אם יש דין ירושת פי שניים על השבח מדין ירושה ולא מדין ארעא אשבח. ויש להאריך בזה, ואכ"מ.

אם בדעת כ"ת להשיב, אשמח אם יודיעני גם כמה הספיקו ללמוד אצלם בזמן החורף בפ' הזהב, ואם התחילו באלול ללמוד הפרק או בחשוון, וגם בזמן הזה כמה הספיקו ללמוד בפ' יש נוחלין.

ואסיים בברכת שלום וכ"ט

דברי ידידו הדוש"ת

שאול אלטר

אוצר החכמה

בס"ד, יום ה' פ' במדבר, ז"ך אייר, ודברת ב"ס למטמוני"ם, שמו"ת לפ"ק, חיפה ת"ו.

לכבוד הרה"ג זכר' וכו' מו"ה יעקב גרנירר שליט"א.

מטלטלין ואין בע"ח דאב יכול לגבותו מיתמי כמו מלקוחות שקנו מטלטלין שאין בע"ח טורף מהם, וע"ז לא מהני למפרע גובה רק מידי הלווה עצמו ולא מלקוחות ויתומין, ובסוגיא שם נזכר למפרע גובה רק לענין היתומין שגבו מבע"ח שלהם דחשיב כגבוי בחיי אביהן, אבל לא שהמלווה הגובה מיתמי יוכל ליקח על סמך זה מטלטלין שהניח אבוהון, וזה פשוט וברור. ואף הסוברין למפרע גובה רק בקרקע, לא מכוח קושיא דיתומין שגבו הכריחו כן, רק מסברא דרק קרקע שיש שיעבוד עליה ומוציא מלקוחות שייך בה גדר למפרע גובה נוחה בעצמו ג"כ מחלוקת למ"ד שעבודא לאו דאורייתא, אם שייך למפרע גובה או לא, ואכמ"ל. ולהיפך, פשטות סוגיא דפסחים מוכחת דגם במטלטלין למפרע גובה, דפריך מחמץ שהשכין אצל עכו"ם לרבא ולא לאביי ע"ש (וכבר עמד בפנ"י ומהרש"א שם ואכ"מ). ועי' רשב"א בחי' גיטין מ' שמסופק אם רק בקרקע או גם במטלטלי למפרע גובה. וא"כ אין קושיא על תוס' אם יסברו דלמפרע גובה גם במטלטלין.

ב) ושנית, מה שכתב קוב"ש דבתוס' כתבו דטעם ר"ג דבין גבו קרקע ובין גבו מעות יש לו לפי ר"ת הוא משום למפרע גובה. לענ"ד לא זו כוונת תוס', רק טעם ר"ג הוא כפשוטו דכל דנקיט שטרא כמאן דגביא דמי כמו שאמרו בני מערבא בתחילת סוגיין, ולא מצד דין דלמפרע גובה, רק בעצם דחשיב מוחזק בממון שודאי יבוא אליו, ובין בקרקע בין במטלטלין אף אם

אחדשב"ת. ביום ועש"ק שעבר (פ' בחוקותי) קיבלתי מכתבו הראשון (מועש"ק בהר), ותיכף השבתי, ובאמת דנתי כת"ר לכף זכות שעקב טרדותיו לא זכר בעת כתיבתו, והיום קבלתי מכתבו השני.

והנה בקושיית קובץ-שיעורים כתבתי כבר במכתבי הראשון שיש ליישבה, אלא שלא נפניתי להאריך, ועתה שכת"ר כתב שתמוה בעיניו ג"כ קושיית קוב"ש ואין לו תירוץ, אמרתי לכתוב בהרחבה בזה (וגוף ס' קוב"ש אין בידי, רק כפי הזכרון, וכפי מה שכתב מעכ"ת בשמו).

א) והנה ראשונה מה שהניח קוב"ש, וכן פשוט לכבודו, שדברי אביי בע"ח למפרע הוא גובה, נאמרו רק בקרקע ולא במטלטלין. דבר זה אינו מוסכם, והוא מחלוקת בין הראשונים, דעת רבינו יונה בעליות לב"ב בסוגיין דף קכ"ה, וכן דעת הרמב"ן במלחמות פסחים דף ל"א בתחילת דבריו, דרק בקרקע נאמר זה, אך דעת בעל המאור וכן מסקנת רמב"ן במלחמות דבין בקרקע ובין במטלטלין נאמר למפרע הוא גובה. והקושיא למה דין יתומין שגבו הוא רק בקרקע ולא במטלטלין, אם בע"ח למפרע גובה נאמר גם במטלטלין, פשוט דלק"מ, דמטלטלין דיתמי לבע"ח לא משתעבדי, ואף בהניח האב מטלטלין ממש אין הבע"ח גובה, וכל שכן בשגבו היתומין מטלטלי אחר מיתתו, אף אם נחשב כגובה האב למפרע מ"מ הוי

שגבו שמוכח שעכ"פ קרקע הוי מוחזק מצד למפרע גובה, ורבה יתרץ כדרך רבא מצד שעבודא דר"נ, אך רב נחמן שמפרש יתומין שגבו ע"ד אביי מצד למפרע גובה, יש לו שפיר הוכחה דלא כרבה דעכ"פ בקרקע חשיבי מוחזקין, ושוב מסברא נראה לר"נ דאין לחלק בין קרקע למעות וכקו' אביי מ"ש קרקע ומ"ש מעות, ובתרווייהו יש לו פ"ש, ובקיצור: דאין זה טעמו וסברתו של ר"נ, רק הוכחה וראיה דלא כרבה, ושוב לא קשה קושית קובץ שיעורים. ואסיים בברכת שלום לכ"ת

ידידו הדו"ש

שאול אלתר

נאמר דאין בהם דין למפרע מ"מ חשיב ע"י השטר כמאן דגביא לענין שייחשב מוחזק בממון (וכמו שמפרשים בפשוטו בתחלת סוגיין לפני מחלוקת רבה ור"נ). ומה שכתבו תוס' וז"ל "ור' נחמן סבר בין גבו קרקע בין גבו מעות יש לו כמו שהביא אביי מההיא דיתומין שגבו" עכ"ל, אין כוונתם ליתן טעם סברת ר"נ למה הוי מוחזק בקרקע ומעות, רק שזו ראיה והוכחה של ר"נ, דלא כרבה שסובר בין מעות ובין קרקע אין לו. ועל רבה יקשה מהא דיתומין

אוצר החכמה

[א-02]

בס"ד, יום א' שלח, ט"ו סיון, שמו"ת לפ"ק, חיפה ת"ו.

לכבוד ידידי הרח"ג זכו' וכו' מו"ח יעקב גרנירר שליט"א.

ומה שכתב כת"ר דיקשה ע"ז קושייתו מתוס' פסחים דבכה"ג רק בקרקע אמרינן שעבודא דר"נ. לק"מ לענ"ד, דכבר ביארתי במכתבי הקודם שיטת תוס' בפסחים דכל דהוי בגדר מטלטלי דיתמי לא יעזור שעבודא דר"נ, דסו"ס אף האב בעצמו שהוריש מטלטלי (ולא בגביה מבע"ח) ג"כ אין נוטלין, וא"כ כאן בכתובה, דלדעת ר"ט בהניח אביהן מטלטלין ביד אחרים לא חל עליהם שם מטלטלי דיתמי, והכתובה נגבית מהן, שוב יש גם שעדר"נ לגבות ממלווה, ולדעת ר"ע שחולק וסובר דלעולם הוי מטלטלי ברשות יתמי אף אם הם ביד אחרים, אין הכי נמי דאין כתובה גובה ממלווה שביד אחרים, רק קרקעות שעליהם לא שייך מטלטלין דיתמי, או בחיי הבעל

שלום וברכה. קבלתי מכתבו, ויישר כוחו על ברכת מזל טוב, ואי"ה המברך יתברך בכל מילי דמיטב.

(א) ועל של תורה, מה שכתב כת"ר לתמוה על מהר"ם בתוס' קכ"ו: שפירש טעמם מצד שעבודא דר"נ, דיותר נראה לפרש מצד שאין חסרון ראוי במלווה לגבי כתובה וכמו לגבי בע"ח, וציין לתוס' בכורות. הנה לענ"ד בתוס' בכורות ג"כ מפורש משום שעבודא דר"נ, ע"ש שהאריכו אם רבנן ג"כ מודים לר"נ בכתובה לגבות ממלווה או לא, וכן ברא"ש כאן אות י"א (או י"ב - אין בידי הספר עתה) מפורש מטעם שעבודא דר"נ, על כן אין תמי' על מהר"ם שמפרש כן בתוס'.

מתוך הגמ' והסוגיא דפליגי בראוי, ואין זה יסוד שלי, רק מכואר בעליות דרבינו יונה בשטמ"ק דף קכ"ד ד"ה עד דמטא לידה, וא"כ מה הקשה מהרש"א.

ועל קושיה זו כתב כ"ת שורה אחת בקיצור, ובה שני ישובים, א) דהש"ס היה מקובל דרבי ורבנן חולקים בשני ענינים שונים, ב) דמלווה אותה דרגה כמו שבח. ולענ"ד תרוויהו ליתנהו, מה שכתב דהש"ס היה מקובל וכו', תמוה, דא"כ מה נדחקו הראשנים כשבאו לפסוק הלכה בסוגיין לעשות חילוקים בין שבח למלווה דבמלווה פסקין כרבנן ובשבח פסקין כרבי ע"ש בחי' הר"ן ועוד, וגם תוס' עצמם בדף קכ"ה: (ד"ה ואין הבכור) השוו ביניהם, והרי הם שני ענינים שונים בטעמיהם דזה מדין ראוי וזה מדין ארעאי אשבח, ואיך משווים הראשונים לענין הפסק. ועוד תמוה, דישים כ"ת לבו שלא נזכר בשום ברייתא שרבי ורבנן חולקים במלווה, רק הגמ' מסבירא הבינה דכמו בשבח כן פליגי במלווה, ואם הם ענינים שונים לא שייך זה, ולומר דהיו מקובלים דרבי ורבנן חולקים למרות שלא כתוב בשום ברייתא זה פלא מאוד. ועוד תמוה, דהגמ' בדף קכ"ד מבאר מ"ט דרבי ומ"ט דרבנן, ולמה לא מבארים מחלוקתם השנית לענין מלווה אם נימא דזה ענין בפני עצמו. ועוד בדף קכ"ד: קאמרינן בגמ' אין הבכור נוטל פי שניים במלווה למאן אי' לרבנן וכו', ומה שייך זה לרבנן, הא זו מחלוקת נפרדת, ויש תנא שיסבור שאין נוטל במלווה. כללו של דבר, זה תמוה וזר מאוד לומר דכל הסוגיא מיירי מב' ענינים שונים.

יכולה לגבות מבע"ח שלו אף מטלטלי כדין שעבודא דר"נ, ותוס' באו רק לחדש דדין ראוי אין בכחיה לגבות ממלווה, אך דין מטלטלי דיתמי שייך כמובן, לר"ע ולר"ט כל חד כדאית ליה. ועל כן אין קושיה מתוס' פסחים, דשם דנו מדין מטלטלי דיתמי לבטל שעבודא דר"נ, וזה שייך גם בנידון דידן, וגובה כתובה ממלווה רק לר"ט ולא נעשה מטלטלי דיתמי לגבי כתובה או לר"ע במקרקעי או בחיי הבעל.

ב) ומה שכתב כת"ר על קושייתי על המהרש"א. הנה כת"ר האריך במקום שאמרו לקצר וקיצר במקום שאמרו להאריך, כי עיקר אריכות דבריו להוכיח דבכור נוטל שבח מדין ארעאי אשבח ולא מדין יורש על השבח [ולקמן אי"ה נדון בדבריו], וכל זה היה ידוע לי וציינתי בקיצור במכתבי דיש דעות ראשונים איך לפרש רבי ורבנן במחלוקתם, אם מטא לידא דנותן או דמקבל, ופשוט שבוזה תלוי אם מדין יורש או מדין ארעאי אשבח, ועי' רי"ט אלגזי סוף בכורות שהאריך מאוד בסוגיין ובמחלוקת הראשונים, ועי' תוס' כתובות צג: שפירשו להדיא מדין ארעאי אשבח, אך עיקר קושייתי היתה דאף אם נאמר דמהרש"א פירש בתוס' מצד ארעאי אשבח [שזה דוחק לכשעצמו, שהרי לא נחלקו לעיל קכ"ד. על פי' רשב"ם, וכן בכל הסוגיא אין הכרח מדברי התוס', ומה שכתבו תוס' דף קכ"ו: ד"ה לא עשה כלום, דמשמע לראניה שמפרשים מטא לידה דמקבל, איך זה פירוש הנכון בכוונתם. ואכמ"ל], מ"מ היה קשה לי דמצאנו מחלוקת ראשונים בהבנת שיטת רבי רק בסוגיא קכ"ד. אבל אח"כ בסוגיא דמלווה מבואר

ומה שכתב כ"ת ליישב בישובו השני, לא הבנתי פירש דבריו כלל, דמה שיין "שבח ומלווה באותה דרגה", הרי דנין על שתי שאלות (נפרדות, א) האם הקרקע שייכת לבכור תיכף ממיתת האב, וממילא השבח שלו, וזה לא שיין במלווה נזולת לרשב"ם דהשטר חשיב כגוף שהשביח, אבל תוס' חולקים, ואנן קיימין לשיטת תוס' (ב) האם נקרא מוחזק או ראוי לרשת מלווה, ומה שיין אותה דרגה להשוותם.

ג) ועתה נחזור לראשונות, מה שכתב מעלתו לזון להוכיח שלרבי נוטל מדין ארעאי אשבח, מהא דנוטל שבח מאילנות שעדיין לא הוציאו פרחים, ומעלתו מדיין דין זה מגידולי שמואל שדיין מקצוה"ת. ותמהני למה לנו דיוקים מאחרוני אחרונים, אם אפשר למצוא הדבר מפורש בראשונים, ודעת רוב ראשונים, רמ"ה וריטב"א ומאירי ועוד, דנוטל אף בכי האי גוונא לרבי, וכן בפרה ריקנית (וי"א ברי"ט דוק בפרה ריקנית פליגי ובמעוברת מודו רבנן). אך דעת תוס' רי"ד ודעה י"א בריטב"א דגם לרבי דווקא ביש כבר פרחים או עיבור בבהמה. ומה שכתב מעלתו להוכיח מדנקטה הגמ' דווקא חפורא ושלופחי ודחה מעלתו דלרבנותא דרבנן נקטה, כל זה מפורש ביד רמ"ה [ומעלתו דייק מדברי הסמ"ע שכתב דבאלו ס"ל לרבי דנוטל, ולענ"ד לאו ראיה היא, ד"באלו" קאי על כל דברי הסמ"ע שכתב דלרבי נוטל ולרבנן אין נוטל, וע"ז כתב שם "באלו" לאפוקי דיקלא ואלים דבזה לא נחלקו רבי ורבנן רק באלו נחלקו].

אך לענ"ד, מה שבא כ"ת ללמוד מזה מדמהני לרבי ליטול אף בכהאי גוונא

שאין פרחים בעולם, ש"מ דמדין ארעאי אשבח. ולענ"ד הא ליתא, שהרי הרמ"ה מפרש כולה סוגיין מדין ראוי ומוחזק ואפ"ה כתב דנוטל בפרה ריקנית ואילנות בלי פרחים. ומה שכתב כ"ת דקשה לומר שמונח בזה דבר חדש שייצא אח"כ, תמהני, מי צריך שיהא "מונח בזה", ואטו מוחזק וראוי דירושת בכור הוא כמו מוחזק דכל הש"ס, והרי בכל הש"ס מלווה ע"פ אין המלווה מוחזק, ואף במלווה בשטר קי"ל כב"ה שטר העומד לגבות לאו כגבוי, וכאן סובר רבי [ויש פוסקים כן] דמלווה נחשב מוחזק, וע"כ ברור דמוחזק דירושא הוא רק כינוי של חז"ל לדין תורה "ימצא פרט לראוי", וקראו חכמים למצוי מוחזק, אבל אין הכוונה שצריך להיות מוחזק בו רק שצריך שעל פי דרך העולם עתיד לבוא וכבר יש לו שייכות לזה, ובודאי מי שיש לו אילן או פרה ע"פ דרך העולם נקרא מצוי אצלו פירותיהן, ולא כמו ירושה שנפלה לו, וזה דבר חדש, שלא היה לו שום נגיעה ואינו עתיד לבוא, זהו גדר מוחזק לפי רבי, ורק ראוי גמור (כגון: ירושה או כופר) נתמעט לרבי, והרי אפילו ריבית חשיב מוחזק לרבי, וזה גרע לדעתי מפירות שצמחו באילן בלי פרחים, ועכ"פ לדעתי ברור דלרבי סגי במוחזק כל דהו.

ד) מה שהקשה כ"ת למה נזיקין נוטל פי שניים וריבית לא [ומה שציין דוגמת קושית קצוה"ח לרשב"ם דנוטל רק במלווה בשטר לרבי למה נוטל בנזקין, לא הבנתי מה זה נוגע לקושייתו, שם החסרון דליכא שטר, וכאן הקושיא בכלל למה נזקין טפי מוחזק מריבית, והתירושים על קושית קצוה"ח לא יתרצו כלום בנידון דידן]. הנה

ריבית גרע ממלווה, ולשיטתם לא קשה כלל מנזיקין, והם: הר"ן בחידושיו לדף קכ"ה. (והובא בשט"מ שם ד"ה וז"ל הר"ן), והרשב"א בתשובותיו המיוחסות סי' רכ"ג (וצ"ע שסותר דבריו בחי' כאן), והר"י מיג"ש (הו"ד בשיטמ"ק קכ"ד: ד"ה שלחו מתם), ע"ש. ואכמ"ל.

(ה) מה שכתב כ"ת חידוש יפה ברגמ"ה קכ"ח:, אמת הדבר כי זהו חידוש יפה מאוד, ואני מוסיף לחזק דבריו בשני נקודות: (א) מה שכתב בשם קוב"ש דיסוד דבר שלא בא לעולם חסרון בגמירות דעת ולא בבעלותו, מפורש בנמוקי יוסף ב"מ ס"ו: ובעוד הרבה אחרונים וקדמונים. (ב) מה שכתב דהיה ס"ד דלגבי אשתו יועיל קנין דבר שלא בא לעולם, באמת שיטת המבי"ט בתשובותיו ח"ב סי' קל"ז דאדם מקנה לבנו אף דשלב"ל דסמכה דעתו אצל בנו, ואף לאחרונים שנחלקו עליו עכ"פ רבותא יש בזה דלא מהני נומה שקשה על המבי"ט מגמ' מפורשת בסוגיא דיכיר קכ"ז: ע"ש, כבר עמד בשער המלך פכ"ב מה' מכירה ה"ו ואכמ"ל. הגם שלעצמי הייתי מפרש ברגמ"ה יותר ע"פ פשוטו, דבסוגיין אומר שתטול כ"א מן הבנים והם נוטלין גם בנכסים הבאין לאחר מכאן דאצלם הוי ירושה ולא קנין, וע"ז פי' רגמ"ה דלגבי אשתו הוי הקנאה ואין מקנה דשלב"ל, הגם שהיה לו לומר להיפך "לגבי אשתו אין אדם מקנה" מ"מ גם לפי כ"ת יש דוחק דהו"ל לומר "אף לגבי אשתו". מ"מ פירושו נחמד מאוד.

(ו) ומה שהביא בשם המרדכי, הוא בכ"ב קמ"ג והובא ברמ"א סי' ר"ג, אך לא

לענ"ד ביאורו פשוט, ונתבונן מקודם: מה הבדל בין מלווה לרביית שמבואר בגמ', והלא קיי"ל מלווה להוצאה ניתנה, והמעות של מלווה אין כלל בעולם, ומה שיך שבשביל מעות שהיו בידו יקרא מוחזק על חוב שהשני מחוייב לו, ועל כרחנו לומר דכך היא המדה, דכל ממון המגיע לאדם, לא בומז"ל מזה"ל או ירושה רק בתורת פרעון עבור מעותיו או חפץ שמכר להשני וחזק הדמים בהלוואה, לא נחשב זה לראוי רק למוחזק (לפי סברת בני מערבא אליבא דרבנן), דכבר היה לו הרכוש והשוויות הזו, ואף שהלווה ואין המעות בעולם, מ"מ תמורת רכושם קיבל ההתחייבות. ומהשתא יובן, דאין חילוק בין חוב עבור הלוואת מעות או עבור מכירת חפץ או עבור היזק חפץ בכולן הוי החוב תמורת שוויות חפץ או דמים שהיו בידו מכבר ולא נחשב ראוי, ומשא"כ ריבית (או שכירות עבור חפץ לדעת כמה ראשונים) שזה הממון הוא דבר חדש לא תמורת ממון שהיה שלו נוכבר האריכו האחרונים לדון איך שיך להתחייב ריבית עבור הלוואה, אף בלי איסור התורה, אטו בדבור בעלמא מחוייב לשלם לו, ועכ"פ אין התשלום תמורת חפץ או דמים שבידו רק דבר חדש]. והיה מקום לדון גם ע"פ חקירת האחרונים בב"ק אם תשלומי נזיקין הם תיקון ההיזק או חוב ממון חדש, ועי' רש"י ב"ק ט: הכשרתי את נזקו עלי להכשיר וכו', אך לעניננו אין צורך בזה, דודאי מבחינה ממונית הוי זה תמורת הממון שבידו.

כל זה כתבתי לפירוש רשב"ם בהבדל בין מלווה וריבית, אך יש עוד שלשה דרכים בראשונים בפירוש הסוגיא למה

מיירי לענין דשלב"ל, רק לקונה קנין סודר על מטלטלין ומעות אם מיגו שחל על מטלטלין חל על מעות, ולענין דשלב"ל יש מחלוקת האחרונים אם גם בזה יסבור המרדכי כן או לא, ע"י שער המלך פכ"ב מה' מכירה וסמ"ע חו"מ ר"ג סקי"ט ופת"ת שם. וכנראה גם ע"ד זה דן רעק"א (אם כי אין ידוע לי כרגע בד' רעק"א בזה). ומש"כ כ"ת לתרץ המרדכי מסוגיין קכ"ח: יפה תירץ, ויש עוד לתרץ ואכ"מ.

וי"ש לדון ע"ד המרדכי ג"כ מסוגיא דף קכ"ו: לא עשה ולא כלום בפלגא, למה לא נימא מיגו שיחול על חלק בכורה ג"כ, וי"ל משום חלק האחין המעכב, ובחי' הארכת. וכן יש לדון מסוגיא דיכיר קכ"ז: דפריך מדשלב"ל, והרי יש לומר מיגו. וכן מסוגיא דף קכ"ד. ברשב"ם שכתב דשבח אינן יכול להקנות דשלב"ל הוא, ונימא מיגו, ובשעה"מ דן בזה, ובחי' כתבתי בזה, ואכמ"ל.

א"ד ידידו הדו"ש ומברכו בכ"ט

שאול אלתר

בס"ד, יום ד' ב' תמוז, תשמ"ו לפ"ק.

לכבוד הרב הגאון, פאר היחס, חריף ובקי היווד לעומקת של הלכה, הרב שאול אלתר שליט"א.

קבלתי את מכתבך האחרון, ומחמת טרדות לא הספקתי להשיב עד עכשיו.

(א) מה שכתבת שמתוס' בבכורות רואים כן כמו המהר"ם, עברתי טוב על התוס' מההתחלה ודברייך נכונים, שכבר מתחילה לומד תוס' מצד שעבודא דר"נ. ומה שהטעה אותי - סוף דברי התוס' שם כשמביא את תקנת הגאונים, משיגרא דלישנא היה משמע שרק כעת זה התחדש ענין שעבודא דר"נ. אבל הפשט באמת כמו שאתה אמרת, וכוונת תוס' שם שאחרי תקנת הגאונים אפי' אם היתומים עצמם גבו את המטלטלין ולפני התקנה כך אם האשה גובה מהלווה כמו ההסבר שכתבת. וגם נהניתי מאד איך שיישבת את הקושיא מהתוס' מפסחים.

(ב) ובענין תשובתי על קושייתך על המהרש"א, כתבת שקצרתי במקום

שאמרו להאריך, צדקת בזה מאוד, התירוצ הראשון שכתבתי שאולי זה שני מחלוקות, לבד חשבתי שזה דחוק מאד, אבל עיקר כוונתי היה על התירוצ השני. ואפרט יותר כוונתי: בודאי שאתה צודק במה שהארכת להוכיח שיטות הראשונים כפי ההגדרה שאתה הגדרת את מחלוקת רבי וחכמים, אבל לא הבנתי את התקיפות מדוע אי אפשר ללמוד עוד דרך בסוגיא, ומאוד נפלאתי על מה שכתבת בסוגריים מרובעות שמתוס' בדף קכ"ו ע"ב אי אפשר לדייק שזה מצד ארעאי אשבח, מאוד התפלאתי, כתבתי לך שהתורת חיים כך מדייק בתוס', וא"כ אפי' אם אפשר ללמוד אחרת האם קשה לומר שהמהרש"א גם למד כך? וכן כתבתי לך שמהלך כזה כתוב בפני שלמה [אני מצרף כאן צילום של התורת חיים אולי אין לך את הספר], וההסבר בתורת

רק בפרט שאי אפשר לומר שהנייר השביח, כי אחרת יהיה קשה על חכמים שיאמר הבכור בואו ונתחלק בנייר כעת, אבל התוס' ילמד שזה הולך על עצם החוב ולכן לא יהיה קשה עליו, כי בחוב עצמו שזה לא דבר ממשי לא שייך חלוקה [כעין מה שהקצות עונה, שאפי' על הרשב"ם אפשר ליישב כך שלא שייך חלוקה בנייר, וזה תוס' לא סובר. ודו"ק].

[דרך אגב, על קושיית התוס' על הרשב"ם, שאלני אחד התלמידים, אולי נאמר שבאמת אם יתבע חלוקה יועיל והברייתא מדברת בלי תביעה כמו שתוס' עצמו לעיל בדף קכ"ג ע"ב בד"ה היתה מוכרת עושה אוקימתא כזאת, עיי"ש בתוס' ובמהר"ם. וצ"ע].

וא"כ לדעתי זה מהלך יפה ליישב את המהרש"א, וגם מיושב היטב החילוק בין פרה ונתעברה לירושה. ודו"ק.

ג) ומה שהקשיתי מריבית וציינתי את הקצות, צדקת שלא דייקתי, והאמת שבשגרת הכתיבה שכחתי וכוונתי היתה לשאול: כמו שתוס' עצמו בדף קכ"ד ע"ב שואל על הרשב"ם מנזיקין, אותו הדבר יקשה על תוס' שאומר שהסברא בגבו מעות לר"ג מצד שהדרך לפרוע במעות יקשה מה שונה המלווה עצמה מריבית. וכמדומני שהדגשתי במכתבי הקודם שקושייתי על תוס', ולכן הסבוך היפה זה רק טוב ברשב"ם, אבל על תוס' עוד נשאר קשה, אם לא שנצרף בתוס' גם דברי הרשב"ם, כמו שהרשב"א מוסיף על הרשב"ם ומצרף שניהם יחד. ודו"ק.

חיים לדעתי כמו שכתבתי במכתבי הקודם, וגם בנתיבות שהזכרתי כך הגדר לדעתי.

הרב שאול יקירי, לגופו של ענין אני חוזר ואומר שמצד הסברא הפשוטה [כמובן שבראשונים שציינת כתוב לא כך, אבל במהרש"א ובתורת חיים אפשר ללמוד כמו שאכתוב], שבלי הסברא של ארעאי אשבח מאוד מאוד קשה לדעתי להבין את רבי מה ש"א ה"ח 1234567 שנפלה מאביו לפרה ריקנית ונתעברה, בשלמא בכופר שכתבת זה לא עומד שיהיה כופר, אבל ירושה הגע בעצמך הרי שהיה אביו חולה וגוסס ומת הבן לפני אביו ואח"כ אביו מת זה נקרא ראוי לגבי הנכדים ופרה ריקנית ונתעברה נקרא מוחזק, אתמהה, ירושה נקרא עבידי דאתי שהרי בב"מ דף ט"ז ע"א ע"ש בתוס' רואים שלפי ר"מ אדם מקנה מה שאירש מאבא, והרי לפי ר"מ צריך עבידי דאתו [ושם משמע אפי' לא מה שאירש היום נקרא עבידי דאתו, כ"ש בגוסס].

וא"כ אע"פ שבראשונים שציינת רואים לא כמו סברתי זו, אבל אפשר לומר לפי דרכו של התורת חיים כך: כמו שלפי הרשב"ם שלומד שבירשו שט"ח אומרים על הנייר הגדר של ארעי אשבח, אותו הדבר למדתי שלפי תוס' הגדר לא מצד הנייר אלא החוב עצמו אע"פ שזה לא דבר בעין [ויתכן אפי' מלוה בע"פ], אבל בעצם החוב שייך ירושה, ולכן אומר הבכור שהתשלום הכספי שבא אח"כ מגיע לי פי שנים מצד שזה חוב שלי, וחכמים לשיטתם שלא אומרים ארעי אשבח. ומה שהתוס' לעיל בדף קכ"ד ע"ב חולק על הרשב"א

(ד) את הַכֹּזֵב בַּחֲדוּשָׁיו שְׁצִינַת אִיךְ שְׁלוּמֵד
 בְּרִיבִית לֹא הִבְנֵיתִי אֶת הַסְּבָרָא, וְהִרְיִי
 מִיגָאֵשׁ שְׁצִינַת כְּמִדּוּמָנִי זֶה כְּמוֹ הַרְשָׁבִים
 נֹכְעֵצִים הַדָּבָר שֶׁכְּתַבְתָּ שִׁישׁ בְּרִיבִית שְׁאֵלָה
 שְׁלִימָה אִיךְ חָל הַחַיּוּב, אֲנִי גַם זֹכֵר
 שְׁמִלְכָּטִים בְּשֵׁאלָה זֹה, אֲבָל כַּעַת אֲנִי בַעֲנִין,
 וְהִיא קֶשֶׁה לִּי מֵהַ זֶה אַחֲרֵת שֶׁאֲפָשֶׁר לְתַבּוּעַ
 שְׁכִירוֹת בְּשִׁבִּיל חֶפֶץ וְאֶ"כ בְּלִי אִיסוּר רִיבִית,
 וּלְמַשֵּׁל אֲצֵל עֲכוּ"ם שְׁמוֹתָר מִדּוּעַ לֹא נִסְבִּיר
 שֶׁהַחֹב חָל מִצַּד שְׁאֲנִי נֹתֵן לָךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
 בַּכֶּסֶף שֶׁלִּי וּבִינָתַי אֲנִי מִנּוּעַ מִלַּעֲשׂוֹת
 רוּחִים בַּכֶּסֶף זֶה].

(ה) בַּעֲנִין הָרַעָקָא עַל דְּבָרֵי הַמִּרְדָּכִי -
 מִצָּאתִי מְקוֹמוֹ בְּתִשְׁבּוּבוֹת רַעָקָא מִהַדּוּרָא
 תִּנְיִנָא תִשְׁבּוּבָה צִ"ז בְּקִטְעַת הָרֵאשׁוֹן, וְעִי"ש
 מֵהַ שְׁכוּתָב בַּחֲרִיפּוֹת שֶׁהַמִּרְדָּכִי לֹא הִתְכוּיִן
 לַעֲנִין דְּשִׁלְבָ"ל.

(ו) בְּשׁוּלֵי הַמִּכְתָּב אֲסִיִּים בַּפְּרָפֶרֶת קִטְנָה
 שְׁנִתְחַדְּשָׁה לִי הַיּוֹם בַּעַת הַכֶּנֶת הַשִּׁיעוֹר
 לְמַחֵר: בְּמִשְׁנָה בְּדָף קל"ד ע"א הָאוֹמֵר זֶה
 אֲחִי אֲנִי נֹאמֵן וִיטוֹל עִמּוֹ בַּחֲלָקוֹ, עִי"ש
 בְּרִשְׁבִּים שְׁנוּטֵל חֲצִי מִהַשְּׂדֵה שִׁישׁ לוֹ לְסַפֵּק

בַּחֲלָקוֹ שֶׁל הַמּוֹדָה, אוֹלָם בְּרַבְּנוֹ גְּרִשׁוֹם
 אוֹמֵר וז"ל: שְׁלוּקָח חֲצִי מִמֶּשׁ מִכָּל חֲלָקוֹ
 שֶׁל הַמּוֹדָה [אֲפָשֶׁר לְהַדְחִיק שְׁלֹאוֹ דּוּקָא],
 וּמִצָּאתִי בְּשִׁיעוּרֵי מו"ר הַגַּר"ש רוֹזֶנְבֶּרְג
 זצ"ל שֶׁגַם מִדִּיק כֵּךְ מְרַבְּנוֹ גְּרִשׁוֹם אֲבָל
 לֹא מִסְבִּיר אוֹתוֹ. וְחִשְׁבֵּיתִי הַבְּרָקָה יִפֶּה, אִם
 נֹאמֵר שֶׁהַדִּיק נִכּוֹן בְּמֵה חוֹלָקִים בְּרַבְּנוֹ
 גְּרִשׁוֹם וְהַרְשָׁבִים, אֲפָשֶׁר לְתַלּוֹת בְּמַחֲלּוּקָת
 הַיְדוּעָה בֵּין הַמַּהְרִיב"ל וְהַקְצוֹת בְּסִימָן ל"ד
 אִם הוֹדָאתָ בַּע"ד זֶה הַתְּחִיבוֹת אוֹ נֹאמְנוֹת,
 הַרְשָׁבִים יִלְמַד כְּהַקְצוֹת שְׁזֵה נֹאמְנוֹת וּלְכֹן
 נֹתֵן לוֹ מַחֲלָקוֹ רַק חֲצִי שְׁדֵה הַמִּגִּיעוֹ
 וְהַשָּׂר טוֹעֵן שֶׁלָּקַח הָאֵחַ הַשֵּׁנִי וְאֲנִי לֹא
 אֲשֶׁם, וְכֵן יִלְמְדוּ הַר"מ וְהַשׁו"ע שְׁפוֹסְקִים
 כְּמוֹ הַרְשָׁבִים, וְהַרְבְּנוֹ גְּרִשׁוֹם יִלְמַד שֶׁהוֹדָאתָ
 בַּע"ד זֶה הַתְּחִיבוֹת, וְאֶ"כ אֲפָשֶׁר לוֹמַר שִׁישׁ
 לָנוֹ אוֹמְדָנָא מִכִּיּוֹן שִׁיּוּדַע שְׁאֲחִיו לֹא מוֹדָה
 אִזּוֹ יֵשׁ כֹּאֵן הַתְּחִיבוֹת לְתַת לוֹ חֲצִי [כְּמוֹכֵן
 שֶׁאֲפִי עִם סִבְרַת הַמַּהְרִיב"ל זֶה חִידוּשׁ
 גָּדוֹל, אֲבָל יֵשׁ בּוֹה קֶצֶת הַסְּבָרָא וְדו"ק].
 כַּעֲיֵן זֶה לוֹמַד הַפְּנִי שְׁלֵמָה לַעֲיֵל בְּדָף ל"ד
 בְּמַחֲלּוּקַת רַב חֲסִידָא וְאֲבִי וְרַבָּא בְּקִרְוֵי
 דְּרַב אִידִי בְּרַב אֲבִין, לְפִי הַרְשָׁבִים, שְׁזֵה
 סִבְרַת הַמַּחֲלּוּקָת.

אֲסִיִּים בִּיקְרָא דְּאוֹרִיִּיתָא וּבִידִידוֹת

יעקב גרניר

בס"ד, אור ליום ג', ט"ו תמוז, תשמ"ו לפ"ק, חיפה ת"ו.

לכבוד הרה"ג המו"מ כמו"ה יעקב גרניר שליט"א.

אדחשת"ה. קיבלתי מכתבו.

אסתפק רק בהערות חדשות. ורק אעיר
 למעכ"ת שמה שהעירני שהתורת חיים
 מדייק בתוס' קכ"ו: שמפרשים מצד ארעאי
 אשבת, הנה כן פירשתי לעצמי ג"כ דברי

(א) והנה אין בחפצי להאריך עוד בנידון
 קושית מהרש"א: (א) כי אפשר לבוא
 לידי ניצוח ח"ו. (ב) כי קשה הדבר לבארו
 יותר בכתב. ע"כ אף שיש הרבה לדון

תוס' עצמם קכ"ג: מסכימים שעל ידי תביעה נוטל חלקו. זו קושיית החתם סופר בתשובותיו חלק חו"מ סי' קמ"ט ד"ה ומתחילה. ויש להאריך, ואכ"מ.

(ד) מה שלא הבנת תירוצי הראשונים בריבית, מאי שנא ממלוה שנוטל פי שניים. אבאר שנית בקיצור, פשוט ששי' רשב"ם ותוס' ביסודם אחד הם דנחשב המלוה כמעות שהיו בידו, והמחלוקת רק אם הוי מעות שהיו בידו או אף בנזיקין משום דרך לפרוע במעות, אבל לשניהם יסוד הדבר שאין המעות נחשבין לדבר חדש רק לדבר שכבר היה בידו, משא"כ ריבית שבודאי דבר חדש הוא. ופשוט הוא אצלי שתוס' ורשב"ם ביסוד דין מעות נחשב כגבוי ומוחזק שווים הם, דנעשה על ידי מעות כאילו זהו החפץ שהוזק או ההלוואה.

ומה שכתב כבודו שלא הבין דברי הר"ן, אני יודע למה, הר"ן כותב דברים ברורים [בשטמ"ק קכ"ה]. שאין דרך אדם להזדרז כ"כ לפרוע הריבית כמו החוב, וכל כמה שהפרעון יותר מסופק חשיב טפי ראוי. דוגמא לדבר, בדף קכ"ו. מלוה שהבכור חייב לאביו חשיב טפי מוחזק בידי אביו, לפי שעתיד יותר לפרועו ומשעבד עצמו טפי ע"ש ברשב"ם, וה"ה כל מלוה לגבי הריבית אדם מוכן יותר לשלם. ומה שכתב כבודו שפירוש ר"י מיג"ש היינו רשב"ם, כמוכן שכוונתי לסוף דברי הר"י מיג"ש שמביא דרך חדשה בסוגיין.

(ה) מה שהעיר כבודו למה לא יחוייב אדם בריבית (מצד עצם חיוב ממון חוץ

התוס' בתחילה. והיה לפלא בעיני, שהרי באו שם להקשות על הרשב"ם, והרי רשב"ם עצמו קכ"ד. מפורש להדיא לא מצד ארעאי אשבח, ואיך יכולין תוס' להקשות עליו, אף אם הם מפרשים אחרת מ"מ זו אינה הוכחה להרשב"ם, עד שמצאתי בשו"ת מהר"ח אור זרוע (כמדומה סימן ק"ד) מגדולי הראשונים, בנו של בעל אור זרוע, שכותב שהיה בידיו תוס' כתב יד שמהם נלקטו תוספות שלפנינו על ב"ב ושם מפורש שהקושיא היא לשיטת רשב"ם שמטעם ראוי ומוחזק, ומטא לידיה דאבוה ולא דיוורש, ומבואר אצלי דבר זה באורך, ואם ירצה כבודו אעתיק לו הענין, ועל סמך זה כתבתי שאין לדייק מתוס' קכ"ו: ראיה נגד פירושי, ודברי התורת חיים לא זכרתי, עכ"פ כך מפורש במקור התוס' במהר"ח או"ז.

(ב) מה שתמה כבודו מה התקיפות שלא לפרש כדרך מהרש"א ותו"ח, הנה ביארתי במכתביי הקודמים - מכוח קושיא איך יוסבר מחלוקתם במלוה. ורק במכתבו הנוכחי כבודו ירד לתרץ זה, שיורש החוב ונוטל בו פי שניים ושוב החוב השביח, וגם זה אין מוכן בעיני, מאי טעמא יטול בחוב פי שנים הלא החוב עצמו ג"כ ראוי הוא, ובשלמא הנייר הוא ממשות, אך החוב אף אם שייך בו ירושה, אבל יותר מראוי אינו, וגם מה שייך לומר השביח, הלא זהו עצמו פרעון החוב והחוב הם דבר אחד, ודוקא על נייר השטר חוב שייך לומר שיצא ממנו שבח הפרעון. ואכ"מ.

(ג) ואשר הביא כבודו קושיית תלמיד למה נחלקו תוס' קכ"ד: על רשב"ם, והלא

שכל שכירות, יש מ"ד שכירות קניא, מ"מ אינו קנין גמור, אך בהלוואה קנה לגמרי כסף זה שמשמש, ורק עליו חוב הגוף ושעבוד נכסי לשלם פרעון], ובזכרונות בתש"ו ח"ס ג"כ מנדון זה ואני זוכר מקומו. י"ש, כוחו שציין מקום דברי הגרעק"א.

אוצר החכמה

מאיסור התורה) מכוח שכירות כמו בכל שוכר. באמת הה"ח בחידושי הרי"ם הל' קידושין ס' כ"ח סעיף ט' ד"ה מקודשת, אך בחי' הגרנ"ט קידושין עמ' ל"ח כתב דלא שייך שכירות בריבית, שהרי כסף ההלוואה לא שייך למלווה רק ללווה, וא"כ ישלם שכירות על דבר שהוא שלו [וא"כ]

א"ד ידיו הדוש"ת מוקירו ומכבדו

שאול אלתר

בס"ד, יום ג' בהעלותך תש"ן.

לעדות אחרת, א"כ לפי השפ"א אף באחד אומר חבית של יין ואחד אומר של דבש אף דמכחישים ממש וא"א לקבל עדותן על גוף ההלוואה מ"מ לשבועה הרי מעידים שניהם שמה שנשבע שאינו חייב לא יין ולא שמן שקר הוא, ונאמר מתוך שאיל"מ או דישלם שניהם או הפחות, והרמב"ם פסק בזה פ"ג הל' עדות ה"ג דפטור דעדותן בטלה.

ובן בסנהדרין ל"א דאמרו דנהרדעי דסברי מנה שחור ולבן מצטרפים סברי כרשב"א דבמנה ומאתיים לב"ה בכת אחת מצטרפים, וכתב שם תוס' וכן בב"ב מ"א ע"ב דאף רב יהודה דסבר דבשחור ולבן אין מצטרפים סבר כרשב"א, רק דסבר דלא דמי למנה ומאתים דעבידי דטעו משא"כ מנה שחור ולבן, והרי אף דלא טעו בהכי מ"מ ליצטרפו לשבועה לשיטת הרמב"ם, ואף נהרדעי לשיטת הרמב"ם יכולים לסבור דלא כרשב"א אלא דיסברו דמנה שחור ולבן דומה למנה ומאתים, וכמו דמנה ומאתים משלם המנה משום מתוך שאיל"מ כמש"כ השפ"א, אף מנה שחור ולבן כן. וצ"ע.

לכבוד הרה"ג ר' שאול אלתר שליט"א.

שלום רב. רציתי להעיר בענין מה שראיתי תירוק השפ"א ז"ל בנזיר דף כ' והערותיך שם. כתבת בהערות דהשפ"א מתרץ שיטת הרמב"ם, והרי הרמב"ם סבר דאף אם מכחישים מועיל עדותם לדברים אחרים. לכא' אין צורך לזה, דהרי השפ"א כתב דלכית הלל אפי' בכת אחת חייב מנה מטעם דנשאר עד אחד לשבועה כמו בב' כתות דנשאר כת אחת לממון, ובגוף ההלוואה לבית הלל כת אחת אין מצטרף, א"כ אופן זה לא דמי לספיקת חכמי בריסק המובא בש"ך, דשם העדים מכחישים לגמרי. וכן לא דמי למש"כ הסמ"ע סי' ל' סעיף ב' באחד אומר חבית של יין ואחד אומר של שמן דכתב שם הסמ"ע דאפילו שבועה אין כאן נגד העד דעדותן בטלה לגמרי, וכן מש"כ הסמ"ע סי' ל"א ס"ק ב', דהכא אין מכחישים מן הקצה אל הקצה דעדותן תבטל לגמרי, כמו דבב' כתות נשאר כת אחת לממון.

אמנם צ"ע דהרי שיטת הרמב"ם כמש"כ דאף במכחישים לגמרי מצטרפים